

Sukupuolittunut musiikkikasvatus
Kirjallisuuskatsaus sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisesta ja
edistämisestä musiikinopetuksessa

Tutkielma (kandidaatti)
10.06.2022
Emilia Hellsten
Musiikkikasvatuksen aineryhmä
Taideyliopiston
Sibelius-Akatemia

Tutkielman nimi	Sivumäärä
Sukupuolittunut musiikkikasvatus	34
Tekijän nimi	Lukukausi
Emilia Hellsten	kevät 2022
Aineryhmän nimi	
Musiikkikasvatuksen koulutusohjelma	
Tiivistelmä	
<p>Tutkielmani tutkimustehtävänä on selvittää, miten sukupuolten välinen epätasa-arvoisuus näkyy musiikinopetuksessa, millaiset asiat siihen vaikuttavat ja mitä eriarvoisuudesta voi seurata. Tutkimuskysymyksiä ovat seuraavat:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Miten sukupuolten välinen epätasa-arvo ja erilainen kohtelu ilmenevät musiikinopetuksessa?2) Millaisia sukupuolittuneita käytäntöjä musiikinopetuksessa esiintyy?3) Miten musiikinopettaja voi vaikuttaa sukupuolten välisen epätasa-arvon ehkäisemiseen ja vähentämiseen? <p>Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostavat feministinen pedagogiikka sekä sukupuolen ja sosiaalisen sukupuolen käsitteet ja niihin liittyvät oletukset ja käytännöt. Tutkielmani on feminististä tutkimusta, sillä siihen kuuluu valtasuhteiden muutosta tavoitteleva päämäärä eli sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen. Tutkimusmenetelmänä toimii systemaattinen kirjallisuuskatsaus.</p> <p>Tuloksista selvisi, että musiikinopetuksesta löytyy paljon sukupuolittuneita käytäntöjä sekä sukupuolten välistä eriarvoisuutta. Instrumenttivalinnat ja instrumentit ylipäättään ovat usein sukupuolittuneita. Tämä on kulttuurisesti opittua, minkä vuoksi myös opettajat saattavat toistaa tätä ajattelua. Instrumenttien lisäksi myös esimerkiksi musiikkiteknologia on vahvasti sukupuolittunutta.</p> <p>Musiikintunneilla roolit ja oppijan identiteetit ovat sukupuolittuneita. Tytöiltä vaaditaan hyvää käytöstä, kun taas pojat saavat enemmän tilaa, vapauksia sekä mahdollisuuksia käyttää ääntä. Tytöissä tämä aiheuttaa turhautumista. Pojilla ongelma näkyy häiriökäyttäytymisenä. Musiikinopettaja voi edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa tiedostamalla sukupuoliin liittyvät haasteet ja ennako-oletukset. Sen jälkeen hänen on mahdollista luoda oppilaille turvallinen tila, jossa jokaisella oppilaalla on mahdollisuus osallistua tasa-arvoisesti. Sukupuolittuneet käytännöt ja valtasuhteet näkyvät erityisesti tyttöjen ja naisten kohtaamana häirintänä. Häirintä ja epäasiallinen käytös on musiikkialalla ongelma koulusta ammattimuusikkojen maailmaan asti.</p>	
Hakusanat	
musiikkikasvatus, sukupuoli, feministinen tutkimus, sukupuoliroolit	
Tutkielma syötetty Turnitin-plagiaatintunnistusjärjestelmään	
10.06.2022	

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Keskeiset käsitteet	3
2.1 Sukupuoli sosiaalisena konstruktiona	3
2.2 Sukupuolittuneet oletukset ja käytännöt	4
2.3 Feministinen tutkimus ja pedagogiikka	5
3 Tutkimusasetelma	8
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	8
3.2 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus	8
3.3 Tutkimusprosessi	10
3.4 Tutkimusetiikka	11
4 Tulokset	13
4.1 Instrumenttivalinnat ja sukupuoli	13
4.2 Musiikinopetuksen ja oppituntien sukupuolittuneet käytännöt	14
4.3 Musiikinopettajien sukupuolittuneet asenteet ja epätasa-arvoinen kohtelu	18
4.4 Musiikinopettajan rooli ja vaikutus sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisessa	19
4.5 Sukupuolittuneet epäasiallisuudet ja epäasiallinen käytös	22
5 Johtopäätökset ja pohdinta	24
5.1 Johtopäätökset	24
5.2 Pohdinta	26
5.2.1 Luotettavuustarkastelu	27
5.2.2 Tulevia tutkimusaiheita	29
Lähteet	31

1 Johdanto

Sukupuolten välinen tasa-arvo on varsinkin viimeisten vuosikymmenten aikana edistynyt, mutta ongelmia ja epätasa-arvoa löytyy edelleen. Sukupuolten välisen eriarvoisuuden kitkemisessä onkin toistaiseksi onnistuttu vaihtelevin tuloksin. Kasvatuksen osalta Suomessa on jo vuosikymmenien ajan toteutettu satoja projekteja, joiden tavoitteena on ollut sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ja koulutuksen eriytymisen haastaminen, mutta pysyviä muutoksia ei ole tapahtunut (Lahelma 2011, 265). Opetushallituksen opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi esittelee haasteita olevan vielä esimerkiksi turvallisuudessa ja sen kokemisessa sekä opetuksessa että koulutuksessa (Jääskeläinen ym. 2015, 9).

Sukupuoleen liittyviä oletuksia ja stereotyyppioita, jotka muodostuvat yhteiskuntarakenteiden, kulttuurin ja ympäristömme pohjalta. On selvää, että näitä oletuksia ja muuta sukupuolten välistä eriarvoisuutta löytyy myös musiikkikasvatuksesta ja musiikinopetuksesta. Instrumenttivalinnat ovat jo kauan olleet sukupuolittuneita ja instrumentit jaetaan usein tyttöjen ja poikien soittimiin (esim. Salervo 2021, Raatikainen 2014). Viime vuosina on uutisoitu ja tutkittu musiikkimaailmassa ja myös Sibeliuksen Akatemiassa tapahtunutta ja mahdollisesti yhä tapahtuvaa seksuaalista häirintää (Seye 2018; Image-lehti 19.2.2020; yle.fi 15.10.2020; yle.fi 15.9.2021). Sukupuolesta johtuvaa ja seksuaalista häirintää esiintyy paljon jo yläkoulussa. Se kohdistuu erityisesti tyttöihin ja nuoriin naisiin, mutta myös useat pojat ovat sitä kokeneet. Usein häirinnän kohteeksi joutunut vaikenneet kokemuksistaan esimerkiksi pelon tai itsensä syyttämisen vuoksi, jolloin asia jää helposti käsittelemättä. (Jääskeläinen ym. 2015, 14–15.) On tärkeää tunnistaa ja tiedostaa nämä erilaiset sukupuolten eriarvoisuuteen liittyvät ongelmat sekä niiden syyt ja seuraukset. Opetusta kehittämällä sukupuolten välistä epätasa-arvoa voidaan vähentää sekä sukupuolinormeja ja rajoittavia sukupuolittuneita käytäntöjä rikkoo. Näiden tavoitteiden toteutumiseksi täytyy ensin selvittää sukupuolten välisen eriarvoisuuden tilanne musiikinopetuksessa tällä hetkellä. Miten sukupuoli ja sukupuolten välinen eriarvoisuus siis näkyy musiikinopetuksessa? Millaisia sukupuolittuneita käytäntöjä musiikin opettajilta ja musiikin tunneilta löytyy? Miten

opettaja voi omalla toiminnallaan edistää tasa-arvoa ja taata, että kenenkään mahdollisuudet eivät vähene sukupuolen vuoksi?

Sukupuolten välistä tasa-arvoa musiikkikasvatuksessa on tutkittu jo paljon useista erilaisista näkökulmista. Tutkimuksia on tehty esimerkiksi sukupuolen vaikutuksista oppilaiden soitinvalintoihin, musiikillisiin mieltymyksiin ja musiikintunneilla musiikin tekemiseen osallistumiseen (esim. Delzell and Leppla 1992; Hargreaves, Comber & Colley 1995; Abeles 2009; Abramo 2011 ja Cooper & Burns 2019) ja uusia tutkimuksia tulee jatkuvasti. Feministisiä tutkimuksia ja feminististä pedagogiikkaa hyödynnetään koko ajan enemmän ja muun muassa Sibelius-Akatemiassa on tehty viime vuosina useita opinnäytetöitä erilaisista sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvistä aiheista (esim. Kaukoranta 2021, Rajakangas 2020, Koskela 2011). Näkökulmina ovat esimerkiksi musiikinopetuksessa esiintyvät sukupuoleen liittyvät sosiaaliset rakenteet, musiikkiluokan sukupuolittuneiden toimintojen hahmottuminen sekä sukupuolisen toimijuuden laajentaminen. Aihetta käsittelevien opinnäytetöiden lisääntyvä määrä kertoo siitä, että aihe on erittäin ajankohtainen.

Itselläni on tiettyjä ennakko-oletuksia liittyen siihen, miten tytöiltä ja pojilta odotetaan musiikinopetuksessa eri asioita ja tyttöihin saatetaan suhtautua eri tavalla kuin poikiin. Olen itse kokenut musiikinopetuksessa ja musiikkimaailmassa sekä lapsena että aikuisena erilaista kohtelua johtuen sukupuolestani. Sen lisäksi olen myös musiikintunteja seurattessani kiinnittänyt huomiota tyttö- ja poikaoletettujen erilaiseen käyttäytymiseen ja kohteluun. Positioni ei siis ole täysin neutraali.

Luvussa kaksi esittelen tutkielmani teoreettisen viitekehyksen muodostavat keskeiset käsitteet. Kolmannessa luvussa esittelen tutkielmani tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset sekä tutkimusmenetelmäni eli systemaattisen kirjallisuuskatsauksen. Käyn läpi tutkimusprosessiani, tapoja, joilla etsin lähteitä sekä tutkielman tekoprosessin vaiheita ja etenemistä yleisesti. Pohdin myös tutkielman eettisiä lähtökohtia sekä omaa positiotani. Neljännessä luvussa esittelen löytämiäni keskeisiä tuloksia ja jaottelen ne löytyneiden tulosten kannalta olennaisiin kategorioihin. Viidennessä luvussa esittelen tutkielman tulosten pohjalta tekemäni johtopäätökset sekä pohdin tuloksia musiikkikasvatuksen alan kontekstissa. Esittelen myös tutkimusprosessiani ja sen luotettavuutta. Lopuksi käyn läpi tutkielmani pohjalta syntyneitä jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 Keskeiset käsitteet

Tutkielmani teoreettisen viitekehyksen muodostavat feministinen pedagogiikka sekä sukupuolen ja sosiaalisen sukupuolen käsitteet ja niihin liittyvät oletukset ja käytännöt. Sukupuolen käsitteeseen liittyy useita alakäsitteitä, joista Judith Butlerin teorioiden pohjalta selvennän, mitä tutkielmassani tarkoitan puhuessani sukupuolesta. Toisessa alaluvussa avaan sukupuolittuneita oletuksia ja käytäntöjä käsitteinä. Lopuksi esittelen feministisen tutkimuksen ja pedagogiikan taustaa sekä periaatteita.

2.1 Sukupuoli sosiaalisena konstruktiona

Sukupuolta ei voi jakaa vain kahteen vastakkaiseen sukupuoleen, sillä sen ilmeneminen on paljon monipuolisempaa (Seta, 2021). Tutkielmassani näkökulma sukupuoleen on nimenomaan sosiaalinen sukupuoli sekä sukupuoleen kasvaminen, ei biologinen sukupuoli. Butler käyttää Simone de Beauvoirin ajatteluun nojaten sex–gender-jaottelua eli biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottelua (Butler 2008 [1990], 195). Sosiaalinen sukupuoli onkin nykyään tutkimieni lähteiden perusteella yleinen ja usein käytetty sukupuolen määrittelytapa, kun käsitellään ja puhutaan sukupuolesta tutkimuksissa (esim. Butler 2008 [1990]; Kuoppamäki 2015; Almqvist 2019 ja Mikkola 2022). Tästä syystä se on toimiva näkökulma myös tämän tutkielman käsitykselle sukupuolesta.

Butlerin sukupuolen jaottelu biologiseen ja sosiaaliseen toimii hyvänä lähtökohtana, mutta toisaalta hän on itse myös kritisoinut kyseistä jaottelua huolimatta sen monista vahvuuksista (Butler 2008, 54–63). Butler lähestyy sukupuolta sen suorittamisen tai esittämisen kautta ja hän nimittää sukupuolta myös teoksi. Sukupuoli on tietysti mielessä toistuva esitys, joka luo itseään uudelleen ja imitoi niin sanottua alkuperäistä, joka sekin on muodostunut edellä mainitulla tavalla. Erilaisia sosiaalisesti vakiinnutettuja merkityksiä toistetaan ja esitetään uudelleen. Sukupuolen ominaisuudet voidaan nähdä joko ilmaisevina tai tuottavina. Ilmaisevilla eli ekspressiivisillä ominaisuuksilla tarkoitetaan, että yksilön ominaisuudet ilmaisevat tämän identiteettiä siihen vaikuttamatta eli ominaisuudet muodostuvat identiteetin pohjalta. Jos taas ominaisuudet nähdään tuottavina eli performatiivisina, ne muodostavat identiteetin, jota niiden sanotaan ilmaisevan. Jos sukupuolen

ominaisuudet ja tunnuspiirteet ovat performatiivisia, tarkoittaa se sitä, että ei ole varsinaista ennalta olevaa identiteettiä, joka voisi määritellä esimerkiksi jonkin teon sukupuolittuneisuuden. Sukupuoli muodostuu siis toistetuilla sosiaalisilla esityksillä. (Emt., 235–236.) Butlerin esittämä teoria määrittelee sukupuolen näin tietyntylaiseksi sosiaalisesti ja yhteiskunnan sekä ympäristön muodostamaksi konstruktioksi. Feminismiä tutkinut Mikkola (2022) on kirjoittanut Stanfordin filosofian sanakirjaan (the Stanford Encyclopedia of Philosophy) katsauksen sukupuolen feministisistä näkökulmista. Hän käsittelee osittain samanlaisia sukupuoleen liittyviä aiheita kuin Butler. Hänen tekemien, Beauvoirin väitteisiin perustuvien tulkintojen mukaan naiseksi tullaan, kun omaksutaan tarpeeksi feminiinisiä ominaisuuksia ja käytösmalleja. Lähestyn tutkielmassani sukupuolen käsitettä samaan tapaan kuin sekä Butler että Mikkola. Sukupuolen ymmärtäminen nimenomaan sosiaalisen sukupuolen käsitteen kautta on tässä tutkielmassa olennaista.

Kuten edellisessä kappaleessa on tuotu esiin, Butler lähestyy sukupuolta sen suorittamisen tai esittämisen kautta. Tietyissä tilanteissa esitettävä sukupuoli eroaa esiintyjän anatomisesta sukupuolesta. Tällaisessa tilanteessa ristiriitoja muodostuu monella eri tavalla biologisen, sosiaalisen ja esittävän sukupuolen välille. Tämä kaikki korostaa sitä, kuinka sosiaalinen ja biologinen sukupuoli ovat toisistaan erillisiä ja niiden yhteenkuuluvuus on kulttuurisesti rakentunutta. (Butler 2008, 231.) Sosiaalinen sukupuoli siis muodostuu käsityksistä siitä, miten eri sukupuoliin kuuluvien ihmisten oletetaan toimivan ja mitä heiltä odotetaan. Sosiaalinen sukupuoli toimii rajoittavana tekijänä, sillä se perustuu usein stereotypioihin ja ennako-oletuksiin, jotka muodostuvat yhteiskuntarakenteiden ja kulttuuristen tekijöiden pohjalta. (Gordon & Lahelma 1995, 154.)

2.2 Sukupuolittuneet oletukset ja käytännöt

Sukupuolella ja sukupuoleen liittyvillä käsityksillä ja oletuksilla on moninaisia vaikutuksia myös koulumaailmassa. Sukupuolittuneisiin käytäntöihin ja oppilaiden kohteluun vaikuttaa se, mikä oppilaan sukupuoleksi oletetaan. Olennaista ei siis tässä yhteydessä ole biologinen sukupuoli, vaan nimenomaan sosiaalinen, oletettu sukupuoli. Lapset oppivat jo nuorina tiettyjä sukupuolittuneita oletuksia ja käytäntöjä, jotka liittyvät feminiinisinä ja maskuliinisinä nähtyjen ominaisuuksien omaksumiseen.

Tämä saattaa synnyttää tarpeetonta vastakkainasettelua ja stereotyyppistä jaottelua itsenäisen ajattelun sijaan. Esimerkiksi Kuoppamäki kiinnittää väitöskirjatutkimuksessaan (2015) huomiota siihen, että tytöt ja pojat kritisoivat toistensa ideoita, koska niitä esittää vastakkainen sukupuoli eikä sen vuoksi, että eivät pitäisi ideoista. Vastakkaisen sukupuolen ideat nähtiin näin lähtökohtaisesti jollain tavalla vääränlaisina. (Kuoppamäki 2015, 109–112.) Almqvist (2019) puolestaan on tutkinut opettajan mahdollisuuksia luoda tasa-arvoinen oppimisympäristö populaarimusiikkiyhtyeen kontekstissa. Tutkimuksesta kertovasta artikkelista selviää, että tässäkin tutkimuksessa nousi esiin sukupuolen sekä feminiinisten ja maskuliinisten ominaisuuksien vaikutus siihen, miten oppilaita kohdellaan. Tutkimuksessa haastateltiin viittä 16–25-vuotiasta naispuolista sähkökitaristiopiskelijää. Haastatellut olivat kokeneet aliarviointia ja saaneet helpompia tehtäviä kuin pojat johtuen heidän sukupuolestaan. Positiivista palautetta saadakseen tyttöjen täytyi päästä korkeammalle tasolle kuin poikien. Heidän mukaansa poikamaisesti käyttäytyminen aiheutti sen, että tytötkin tulivat kuulluksi. (Almqvist 2019, 381.) Tutkimuksen mukaan maskuliinisten piirteiden omaksuminen aiheuttaa siis kuulluksi tulemistä ja tietynlaista arvostusta, kun taas feminiinisten ominaisuuksien kanssa yksilö joutuu tekemään paljon enemmän työtä tullakseen huomioiduksi.

Kuoppamäki käsittelee väitöskirjassaan myös kouluissa esiintyviä oppijan identiteettejä. Vastakkaiset identiteetit, hyvä oppilas ja kapinallinen oppilas, liittyvät oppituihin maskuliinisiin ja feminiinisiin piirteisiin ja sitä kautta myös sukupuoleen. (Kuoppamäki 2015, 117.) Tämä muodostaa rajattua ja stereotyyppistä kuvaa sukupuolesta sekä oppilaille itselleen että opettajalle. Oppilaan maskuliiniset ja feminiiniset piirteet, välillä myös pelkästään sukupuoli, vaikuttavat siihen, millä tavalla muut oppilaat sekä opettaja kohtelevat häntä.

2.3 Feministinen tutkimus ja pedagogiikka

Tämän tutkielman tavoitteena on tunnistaa sukupuoliin ja sukupuolten kohteluun liittyvää epätasa-arvoa ja syrjintää, jotta sukupuolittuneita käytäntöjä voidaan rikkoa käytännössä. Tutkielman suurimpana vaikuttimena ja taustatekijänä toimii muutoksen tavoittelu, joka vaatii jatkuvaa ja pitkäjänteistä työtä. Feminismiin kuuluu tavoite olla

kriittinen sekä muuttaa ja kyseenalaistaa valtasuhteita ja normeja (Liljeström 2004, 11). Tämä taas antaa suuntaa feministiselle pedagogiikalle, jonka tavoitteena on muuttaa sitä, mitä kouluissa opetetaan ja miten. Feministiset opettajat ovat tietoisia siitä, miten pedagogiset tilanteet voivat uusintaa syrjiviä asenteita ja oletuksia. He pyrkivät soveltamaan käyttäytymistapoja ja asenteita, joilla vaikutetaan sukupuoleen liittyviin ongelmiin. Tärkeää on keskittyä opetuksessa sekä näkyviin että piilossa oleviin sukupuolten välistä epätasa-arvoa ylläpitäviin rakenteisiin. (Culley & Portuges 2013, 2.) Tähän tutkielmaan kuuluu pyrkimys sukupuolten kannalta tasa-arvoisempaan musiikinopetukseen, minkä vuoksi tutkielmani on feminististä tutkimusta. Sukupuolten välinen eriarvoisuus tutkimusaiheena ei aina tarkoita tutkimuksen olevan feminististä. Feminististä siitä tulee vasta, kun sen luonteeseen kuuluu tietty kriittisyys ja tavoite muuttaa asioita tutkimustulosten avulla.

Intersektionaalisuus ja intersektionaalinen feminisismi on feminismin uudempi aalto. Se on syntynyt vastapainona feminismille, joka ei huomioi esimerkiksi etnistä alkuperää. Intersektionaalisuuden käsite viittaa useisiin päällekkäisiin identiteetteihin, jotka vaikuttavat toisiinsa eri tavoilla (Gines 2011, 275). Sen tavoitteena on hajottaa normeja, joiden mukaan etuoikeutetut ryhmät ovat useimmiten valta-asemassa. Intersektionaalinen teoria yhdistelee useiden tieteenalojen kehitystä ja näkemyksiä, joiden avulla määritellään uudelleen kulttuurisia ja sosiaalisia identiteettejä (Cor & Chan 2017, 112.) Intersektionaalisuuden juuret ovat 1800-luvulla, jolloin afroamerikkalaiset naiset ovat aloittaneet intersektionaalisen identiteetin ja syrjinnän analysoimisen (Gines 2011, 275). Intersektionaalisen feminismin piiriin on 1970-luvulla alkanut sisältyä etnisestä alkuperästä, yhteiskuntaluokasta ja sukupuolesta johtuvan syrjinnän lisäksi myös esimerkiksi heteroseksismi (syrjintää, joka kohdistuu seksuaalivähemmistöihin) ja homofobia (Gines 2011, 277). Intersektionaaliset feministiset teoriat käsittelevät sitä, millä tavoilla sukupuoli muotoutuu vaikutuksessa ja yhteydessä muihin sosiokulttuurisiin jaotteluihin sekä miten valtaerot ja rakentuneet identiteetit vaikuttavat toisiinsa. Tällaisia identiteettejä ovat sukupuolen lisäksi esimerkiksi luokka, etnisyys, kansallisuus, seksuaalisuus ja ikä. (Lykke 2010, 208.) Tämän tutkielman puitteissa intersektionaalinen feminisismi jää sivurooliin. Näkökulma on kuitenkin syytä ottaa tässä esiin, koska intersektionaalisuutta voidaan pitää nykyään yhtenä olennaisena feminismin muotona. Sen avulla voidaan huomioda sukupuolen

kanssa risteävät eriarvoisuutta kohtaavat identiteetit sekä kerrostuneet syrjinnän muodot (Gines 2011, 282.)

3 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa avaan tarkemmin tutkimustehtävääni ja esittelen tutkimuskysymykseni. Esittelen käyttämäni tutkimusmenetelmän eli systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ja kuvaan sen yhteydessä myös laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä. Kerron, millaisia vaiheita tutkielman tekoon on kuulunut ja miten tutkimuskysymykseni ovat tarkentuneet aineiston keruun ja analyysin aikana. Esittelen lähteiden hakuprosessia ja käyttämiäni hakusanoja. Lopuksi käyn läpi tutkimusetiikkaa sekä hyvän tieteellisen käytännön ohjeistusta, jota sovellan tutkielmassa.

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Kuten aiemmissa luvuissa on tuotu esiin, tämän tutkielman suurimpana vaikuttimena toimii sukupuolten välisen epätasa-arvon tunnistaminen sekä muutoksen tavoittelu sukupuolten tasa-arvon edistämisen näkökulmasta. Tutkimustehtävänä on selvittää, miten sukupuolten välinen epätasa-arvoisuus näkyy musiikinopetuksen eri osa-alueilla, millaiset asiat siihen vaikuttavat ja mitä epätasa-arvoinen kohtelu musiikinopetuksessa aiheuttaa. Sukupuolten eriarvoinen kohtelu tuottaa ongelmia kaikille sukupuolille. Asiaa on tärkeää tutkia musiikkikasvatuksen kentällä, sillä koulussa saatu kasvatusta vaikuttaa merkittävästi siihen, millaiseen toimintakulttuuriin ja ympäristöön lapset ja nuoret kasvavat. Aihepiirin tutkimuksiin perehtyminen vaikutti tutkimustehtävän tarkentumiseen ja tutkimuskysymysten lopulliseen muotoiluun. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) Miten sukupuolten välinen epätasa-arvo ja erilainen kohtelu ilmenevät musiikinopetuksessa?
- 2) Millaisia sukupuolittuneita käytäntöjä musiikinopetuksessa esiintyy?
- 3) Miten musiikinopettaja voi vaikuttaa sukupuolten välisen epätasa-arvon ehkäisemiseen ja vähentämiseen?

3.2 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Kandidaatintutkielmani tutkimusmenetelmänä käytän systemaattista kirjallisuuskatsausta. Sillä tarkoitetaan tutkielman aihepiirin kannalta tärkeiden aiempien tutkimusten olennaisista tuloksista tehtyä tiivistelmää (Salminen 2011, 9).

Tässä tutkielmassa perehdyn tutkimuksiin ja tutkimustuloksiin, jotka liittyvät sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja musiikin opetuksen sukupuolittuneisiin käytäntöihin, feministiseen pedagogiikkaan sekä musiikkikasvatukseen. Kokoan yhteen keskeisten ja uusimpien tutkimusten olennaisimman sisällön ja niiden pohjalta analysoin sukupuolten välisen tasa-arvon tilaa tämän päivän musiikkikasvatuksessa. Tulosten avulla pohdin mahdollisia jatkotutkimuksia ja tutkimuskysymyksiä. Kirjallisuuskatsauksen tekemiselle on useita perusteita kuten olemassa olevan teorian kehittäminen, sen arvioiminen sekä kokonaiskuvan muodostaminen (Salminen 2011, 3). Tutkielmassani korostuu erityisesti kokonaiskuvan muodostaminen musiikintuntien sukupuolittuneista käytännöistä sekä ongelmien tunnistaminen sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisessa musiikinopetuksen kontekstissa. Kirjallisuuskatsaukseen kuuluu olennaisesti lähteiden kriittinen tarkastelu (Salminen 2011, 5).

Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa keskitytään käytettyjen lähteiden väliseen yhteyteen sekä tulosten hankkimistapaan (Salminen 2011, 4). Käyttämässäni lähteissä luokkahuoneen sukupuolittuneiden käytäntöjen kartoittamista lähestytään esimerkiksi opettajien ja oppilaiden haastattelujen kautta, erilaisten tilastojen sekä opetustilanteiden seuraamisen kautta. Tutkija toimii joissain tutkimuksissa itse opettajana, kun taas joissain tutkimuksissa hän keskittyy vain seuraamaan opetus- ja oppimistilanteita. Haastattelut ovat lähteissäni eniten käytetty tulosten hankkimistapa.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla voi tehokkaasti testata erilaisia hypoteeseja (Salminen 2011, 9). Tässä tutkielmassa yksi hypoteesini on, että musiikinopetuksesta löytyy sukupuolittuneita käytäntöjä ja sukupuolten välistä epätasa-arvoa. Pyrin kirjallisuuskatsauksen keinoin selvittämään, millaisia nämä oletetut sukupuolittuneet käytännöt ovat, miten sukupuolten välinen eriarvoisuus näyttäytyy musiikinopetuksessa ja mahdollisesti myös, miten musiikinopetuksen käytäntöjä voisi tasa-arvon näkökulmasta muuttaa.

Tämä kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan laadullista tutkimusta. Myös tutkielmani aineiston tutkimukset on toteutettu enimmäkseen laadullisin menetelmin. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä, jotka erityisesti pätevät tässä tutkielmassa, ovat esimerkiksi mitä- ja miten-kysymysten painottaminen sekä analyysivetoisuus. Tämä tutkielma on, kuten kirjallisuuskatsaukset väistämättä aina, analyysivetoinen. Tulokset

löytyvät ja tulevat esiin aineistosta, jota analysoidaan tietyn menetelmän tai teorian pohjalta tai siihen tukeutuen. Tähän tutkielmaan kuuluu olennaisesti myös laadullisen tutkimuksen piirre tutkijan omien lähtökohtien ja ennakko-oletusten reflektoinnista. (Juhila 2022.)

3.3 Tutkimusprosessi

Kirjallisuuskatsaukseen kuuluu selkeään kysymykseen vastaaminen ja aloitinkin tutkielmani pohtimalla mahdollisia tutkimuskysymyksiä. Sen jälkeen aloitin artikkeleiden etsimisen hakusanoilla, joissa yhdistelin musiikkikasvatusta, sukupuolta ja tasa-arvoa sekä englanniksi että suomeksi. Löytämieni artikkelien avulla sekä ohjaavan opettajan kanssa käytyjen keskustelujen kautta tutkimuskysymykset muotoutuivat vähitellen kohti sitä, millaisia ne tässä lopullisessa tutkielmassa ovat. Lähteiden hakemiseen olen käyttänyt esimerkiksi seuraavia hakusanoja:

- music education AND gender AND equality
- musiikkikasvatus AND sukupuoli
- music education AND gender
- gender discourse AND gendered discourses AND music
- equality AND gender AND school AND music OR gender AND music education
- music AND instrument AND gender
- gender equality in music education

Taideyliopiston julkaisuarkiston (taju) kautta tutustuin useisiin aiheiltaan ja teemoiltaan tutkielmani kanssa yhteneväisiin kandidaatin- ja maisterintutkielmiin. Sitä kautta löysin Minja Koskelan maisterintutkielman *Aktiivista toimintaa ja näkymättömiä rajoja* (2011), jonka lähteistä löysin lisää useita tutkimukseni kannalta olennaisia julkaisuja. Taju:n lisäksi olen hakenut lähteitä Taideyliopiston Arscapalvelusta, Helsingin yliopiston Helkasta sekä Google Scholarista. Ohjaajani avulla löysin myös Anna Bullin julkaisemia tutkimusartikkeleita. Olen hyödyntänyt useita

artikkeleita ja muuta kirjallisuutta tutkimalla niiden lähdeluetteloita ja etsimällä niistä lisää tutkielmaani sopivia ja mielenkiintoisia lähteitä. Tätä tekniikkaa kutsutaan niin sanotuksi lumipallotekniikaksi (eng. snowballing technique) (Gaunt & Treacy 2019, 425). Suurin osa aineistostani on sähköisessä muodossa, mutta muutamia kirjoja olen hakenut Helsingin yliopiston Kaisa-kirjastosta sekä Sibelius-Akatemian kirjastosta. Käyttämäni lähteet ovat vertaisarvioituja. Olen pyrkinyt arvioimaan lähteitä niitä lukiessani. Pyrin käyttämään mahdollisimman tuoreita lähteitä, sillä feminismin ja esimerkiksi sukupuolirooleihin liittyviä tutkimuksia tulee koko ajan lisää, ja esimerkiksi kaksikymmentä vuotta sitten asioista on saatettu ajatella vielä todella eri tavalla kuin nykyään. Tämän vuoksi muutamia sinänsä luotettavia, esimerkiksi ennen vuotta 2000 julkaistuja lähteitä voidaan pitää tämän tutkielman kannalta vanhentuneina.

Tutkielmaa aloittaessani tavoitteeni oli, että tulosten avulla selviäisi tapoja rikkoa sukupuolten välistä epätasa-arvoa ja selvittää, millä tavoin opettaja pystyisi tähän vaikuttamaan. Tutkimuskirjallisuudesta löytyi uusi olennainen termi ja osa-alue, sukupuolittuneet käytännöt. Tästä muodostui pohja toiselle tutkimuskysymykselleni. Halusin myös selvittää, millaisia sukupuoliin liittyviä ennakkoluuloja ja asenteita musiikinopettajilla on. Käsittelenkin tuloksissani hieman musiikinopettajien sukupuolittuneita asenteita, mutta haluaisin käsitellä aihetta vielä perusteellisemmin maisterintutkielmassani. Silloin voin perehtyä aiheeseen myös esimerkiksi tutkimushaastattelujen avulla, mikä ei systemaattisen kirjallisuuskatsauksen puitteissa ole mahdollista.

3.4 Tutkimusetiikka

Tutkielmassani noudatan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eli TENKin hyvän tieteellisen käytännön ohjetta (2012). Sen tavoitteena on hyvän tieteellisen käytännön edistäminen (TENK 2012, 4). TENK kuvailee hyvän tieteellisen tutkimuksen olevan rehellistä, huolellista ja tarkkaa. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät ovat eettisesti kestäviä ja tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia. Muiden tutkijoiden tekemää työtä kunnioitetaan ja julkaisuihin viitataan asianmukaisesti. Tutkimustulokset tallennetaan tieteelliselle tiedolle sopivalla tavalla. (Emt., 6.) Tutkielmassani pyrin ilmaisemaan tarkasti, mitkä asiat ovat omia ajatuksiani ja mitkä

ovat peräisin erilaisista lähteistä. Teen lähdeviittaukset selkeästi ja asianmukaisesti. (Emt., 8.)

Tutkimukseni perustuu feministiseen tutkimukseen ja pedagogiikkaan, mikä jo itsessään tuo mukanaan tiettyjä asetelmia. En ole käsiteltävien aiheiden suhteen täysin neutraali, vaan tutkielmani taustalla vaikuttaa jatkuvasti ajatus siitä, että haluan rikkoa ja kyseenalaisia sukupuoli oletuksia ja -stereotyyppioita sekä niiden mukanaan tuomia rajoituksia. Tiedostan oman asenteeni ja sen vaikutukset positiooni. Tuon omat oletukseni tarvittaessa esille ja pyrin puolueettomuuteen tietojen etsimisessä ja tulkitsemisessä.

4 Tulokset

Olen jaotellut tulokset siten, että tutkimusjulkaisuissa useasti esiintyvät teemat ja aiheet muodostavat omat alalukunsa. Jokaisessa alaluvussa vastataan osittain kaikkiin tutkimuskysymyksiin, mutta osa painottuu otsikoidensa mukaisesti enemmän tiettyyn yksittäiseen kysymykseen. Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen instrumenttivalintojen sukupuolittuneisuutta sekä menneisyydessä että tänä päivänä. Toisessa alaluvussa esittelen musiikintunneilta ja -opetuksesta löytyviä sukupuolittuneita käytäntöjä. Kolmannessa luvussa käyn läpi musiikinopettajien omia sukupuolittuneita asenteita ja niistä mahdollisesti johtuvaa epätasa-arvoista kohtelua. Neljännessä luvussa käsittelen musiikinopettajan merkitystä ja roolia sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi sekä tapoja, joilla opettaja voi sukupuolten väliseen eriarvoisuuteen vaikuttaa. Viidennessä alaluvussa käyn läpi musiikinopetuksessa sekä musiikkimaailmassa esiintyvää sukupuolittunutta epäasiallista käytöstä ja häirintää.

4.1 Instrumenttivalinnat ja sukupuoli

Instrumenttivalinnat ovat yksi musiikkimaailman ja musiikinopetuksen tyypillisimmistä alueista, joihin sukupuolittuneet käytännöt ja asenteet vaikuttavat. Laree M. Trollinger on kirjoittanut sukupuolentutkimuksesta musiikkikasvatuksessa katsauksen (2021), jossa hän käy läpi erilaisia musiikkikasvatukseen, musiikkiin ja sukupuoliin sekä niiden eriarvoisuuteen liittyviä tutkimuksia. Katsauksessa käydään läpi esimerkiksi instrumenttivalintojen sukupuolittunutta historiaa. Lapsen soitinvalintaan ovat vaikuttaneet esimerkiksi vanhempien omaksumat sukupuoliin liittyvät stereotyyppit. Soitinten sukupuolittamista on tutkittu ensimmäistä kertaa vuonna 1978 Abelesin ja Porterin toimesta. Myöhemmin ilmestyneet tutkimukset ovat tukeneet ensimmäisen tutkimuksen löytöjä siitä, että tietyt instrumentit nähdään tyttöjen ja tietyt poikien instrumentteina. (Trollinger 2021, 31–32.) Instrumenttien sukupuolittaminen nousi esiin myös Pääkkölän, Käpylän ja Peltolan (2021) teettämässä kyselytutkimuksessa, jossa selvitettiin populaarimusiikin kentän sukupuolittuneita epäasiallisuuksia. Instrumenttien sukupuolittuneisuus ei ole muodostunut tänä päivänä, vaan se on historiallista ja peräisin eri soittimien syntyvaiheiden vallitsevista sukupuolirooleista sekä siitä, millainen käytös on nähty naisille ja miehille sopivana. Naisille historiallisesti sallituimpia instrumentteja ovat

olleet piano ja laulu, ja tämä pitää paikkansa myös nykyään. (Pääkkölä ym. 2021, 66–67.)

Soittimen äänenväri ja -korkeus vaikuttavat siihen, nähdäänkö instrumentti feminiinisenä vai maskuliinisenä. Erityisesti soittimen korkea äänenkorkeus nähdään feminiinisenä. (Stronsick ym. 2018, 904.) Suuret, kovaääniset ja teknologisesti monimutkaiset soittimet on nähty naisille aina sopimattomina soittimina, mikä vaikuttaa edelleen instrumentin sukupuolittamiseen (Pääkkölä ym. 2021, 66). Naispuolisia roolimalleja ei tietyissä soittimissa oikeastaan ole ja tämä vaikuttaa myös soitinmalleihin. Jos lapsi tai nuori on kiinnostunut esimerkiksi sähkökitarasta, mutta ei ole nähnyt tai tiedä yhtäkään naista, joka soittaa sähkökitaraa, on kyseisen soittimen valinta paljon epätodennäköisempää. (Almqvist 2019, 377.)

Ainakin vielä yli kymmenen vuotta sitten peruskoulun musiikinopettajat ovat pyrkineet vaikuttamaan oppilaiden soitinvalintoihin. Tätä vaikuttamista ja sukupuolten välistä jaottelua opettajan osalta on ollut myös esimerkiksi musiikin tuottamisessa ja säveltämisessä sekä eri musiikkigenreissä. Pääkkölän ja muiden kyselytutkimuksessa osa vastaajista on nostanut esille tilanteita, joissa musiikinopettajat eivät ole halunneet antaa tiettyjä soittimia (esimerkiksi rumpuja, kitaraa tai bassoa) ollenkaan tytöille soitettaviksi. Tytöille on ehdotettu mieluummin perkussiosoitteita, laulua tai pianoa ja koskettimia. Vastaajien mukaan jaottelun syy on ollut nimenomaan oppilaiden sukupuoli. (Pääkkölä ym. 2021, 66–68.)

4.2 Musiikinopetuksen ja oppituntien sukupuolittuneet käytännöt

Musiikinopetuksesta löytyy paljon erilaisia sukupuolittuneita käytäntöjä liittyen esimerkiksi musiikin harjoittelutapoihin sekä oppilaiden rooleihin. Abramo on tutkinut sukupuolten välisiä eroja populaarimusiikin harjoittelussa ja säveltämisessä lukio-opiskelijoiden pop- ja rock-yhtyeissä (Abramo 2011, 21). Tutkimuksessa seurattiin ryhmiä, joissa oli osassa vain poikia, osassa vain tyttöjä ja osassa sekä tyttöjä että poikia (Emt., 26–27). Tiettyjä sukupuolittuneita harjoitustapoja nousi esiin. Poikien ryhmissä yksittäinen oppilas nousi johtajaksi, kun taas tyttöjen ryhmässä toimittiin enemmän yhdessä tehden. Sekaryhmissä pojat eivät aina kuunnelleet tyttöjen kommentteja, mikä aiheutti tytöissä turhautuneisuutta ja lopulta vetäytymistä. Tytöt ja

pojat kiinnittivät myös itse huomiota erilaisiin tapoihin osallistua ja harjoitella. Heidän mukaan tytöt puhuivat enemmän, kun taas pojat siirtyivät suoraan tekemiseen ja soittamiseen. (Emt., 28–34.) Samanlaisia asioita nousee esiin myös Kuoppamäen jo aiemmin mainitussa väitöskirjassa (2015), jossa hän on selvittänyt yhdeksänvuotiaiden lasten osallistumisen tapoja musiikin perusteiden oppitunnilla erityisesti sukupuolen näkökulmasta. Hän tutki esimerkiksi sitä, kuka käyttää oppitunneilla ääntä oppilaana ja onko asiassa eroja tyttöjen ja poikien välillä. Tyttöjen ja poikien ollessa samassa ryhmässä, pojat pitivät paljon ääntä ja estivät usein myös tyttöjen puhumisen ja aktiivisuuden. Kun tytöt olivat omassa ryhmässään, heistä tuli heti aktiivisempia toimijoita. Jännitteet ja valtataistelut jäivät kokonaan pois. Tämä osoittaa tiettyjä sukupuolittuneita rooleja, joiden mukaan tyttöjen oletetaan käyttäytyvän järkevästi ja kontrolloidusti, kun taas pojilla vapauksia on enemmän. Nämä roolit ovat Kuoppamäen mukaan sulautuneet syvälle kasvatukseen ja koulutuskulttuuriimme. (Kuoppamäki 2015, 82–88.) Poikien omassa ryhmässä oli paljon häiriöitä ja oppilaiden oli vaikeaa keskittyä. Asiasta keskusteltiin heidän kanssaan ja osa heistä huomasi ongelmat myös itse. Kuoppamäki tulkitsi tämän tarkoittavan, että osa pojista alkoi ensimmäistä kertaa kyseenalaistaa ryhmässä vallitsevaa maskuliinisuutta ja pohtia uudenlaista oppimisympäristöä. (Kuoppamäki 2015, 91–93.)

Eräs koulumaailmassa selkeästi erottuva sukupuolten välinen jako liittyy hyvän oppilaan ja kapinallisen oppilaan (eng. good student ja rebel student) vastakkaisiin identiteetteihin. Kuoppamäen tutkimuksesta selviää, että pojilla ja tytöillä on jo varhain käsityksiä siitä, millaisia vastakkaisen sukupuolen edustajat ovat ja millainen heidän oma sukupuolensa on ryhmänä. Jako hyviin ja kapinallisiin oppilaisiin ei ole sinänsä sukupuolittunut jako, mutta usein tytöt omaksuvat hyvän oppilaan ja pojat kapinallisen oppilaan roolin. Hyvä oppilas joutuu usein sivustakatsojan rooliin, kun muut ottavat tilan haltuun. Tästä seuraa turhautumista ja voimattomuuden tunnetta. Pojilla oppijan identiteetti vaihtelee usein enemmän. Oppijan identiteetin omaksuminen pohjautuu opittuihin feminiinisyyden ja maskuliinisuuden käytäntöihin. Lapset käyttäytyvät helpoiten sukupuolittuneiden rajojen ja käytäntöjen mukaisesti, vaikka osa heistä tekee välillä myös itsenäisiä ja vakiintuneista sukupuolirooleista poikkeavia valintoja. (Kuoppamäki 2015, 112–117.) Tytöt tunsivat Kuoppamäen tutkimuksessa mahdollisuutensa ja oman toimijuutensa toisinaan rajoitetuiksi, kun taas pojat eivät kokeneet tällaista tunnetta missään vaiheessa (Kuoppamäki 2015, 131).

Tätä jaottelua tukee myös Abramon tutkimuksen havainto siitä, että pojat eivät aina kuunnelleet tyttöjen kommentteja (Abramo 2011, 33–34).

Mainitsin jo tutkielmani toisessa luvussa Almqvistin (2019) haastattelututkimuksen, jossa hän halusi selvittää, miten opettaja voi luoda tasa-arvoisen oppimisympäristön ja tarjota mahdollisuuksia tasa-arvoisesti populaarimusiikkiyhtyeessä. Tutkimukseen osallistuneilla tytöillä oli tarve osoittaa, että he osaavat ja ovat hyviä oman instrumentinsa kanssa, sillä he tuntevat kilpailevansa muiden, yleensä poikien kanssa. Tytöillä oli poikia enemmän vaatimuksia myös koulun ja sosiaalisen elämän suhteen. (Almqvist 2019, 378.) Almqvist puhuu tyttöjen kokemuksista liittyen siihen, millaista on olla vasta toinen musiikin sukupuoli (eng. the second musical sex) erityisesti silloin, kun tyttö soittaa tai haluaisi soittaa jotain tytölle epätyypillisempää soitinta (Emt., 379). Tästä aiheutuu tyttöjen kokemaa näkymättömyyden tunnetta, mikä nousi esille myös Kuoppamäen väitöskirjassa. Tyttöjen asemaa musiikin toisena sukupuolena vahvistavat sekä ympäristö että tytöt itse. Tämän asetelman vuoksi tytöille on tärkeää, että kouluympäristössä pojat osoittaisivat esimerkiksi kitaraa soittavalle tytölle hyväksyntänsä, sillä pojilla nähdään olevan oikeus arvostella tyttöjen soittoa. Poikien ei tarvitse tunneilla miettiä muita ihmisiä toisin kuin tyttöjen, jotka esimerkiksi basistin puuttuessa suostuvat soittamaan bassoa, vaikka se ei kiinnostaisikaan. Almqvistin tutkimuksen kitaristitytöt kokivat, että heidät nähdään tyttöinä, kun taas kitaristipojat nähdään muusikkoina. (Emt., 379–380.)

Tyttöjen asema musiikin toisena sukupuolena näkyy myös musiikkiteknologiassa. Armstrongin tutkimusartikkeli (2008) esittelee opetuksessa käytettävään musiikkiteknologiaan ja sen avulla säveltämiseen liittyvää sukupuolten välistä epätasa-arvoa tai puolueellisuutta (eng. gender bias). Armstrong käyttää esimerkkinä McCartneyn tutkimusta vuodelta 1995, jossa naiset sävellyskursseilla ja studiossa kritisoivat ympäröivää ”machoa” kulttuuria sekä kokevat tarvetta sopeutua joukkoon, joka muodostuu enimmäkseen miehistä. Seurauksena miesvaltaiselle kulttuurille on lopulta se, että naisten täytyy joko sopeutua maskuliinisiin tapoihin, jotka eivät välttämättä sovi yhteen oman identiteetin ja ajattelutapojen kanssa tai vaihtoehtoisesti pysytellä hiljaa. Tytöt ovat siis epäedullisessa asemassa yhdistettäessä musiikkiteknologia ja säveltäminen, koska heidän on tavoiteltava luovaa ympäristöä, jossa heitä ei alun perinkään nähdä teknologian osajina eikä säveltäjinä. (Armstrong

2008, 378–379.) Pojat kokivat kyselyjen perusteella olevansa itsevarmempia tietokoneiden käyttäjiä kuin tytöt. Sekä tytöt että pojat ajattelivat, että pojat ovat parempia musiikkiteknologian kanssa kuin tytöt, mikä vahvistaa tietokoneisiin liittyviä sukupuolittuneita stereotyyppioita. Pojat eivät välttämättä aina olleet sen taitavampia kuin tytötkään, mutta tytöt pyysivät ja kaipasivat enemmän apua ja osoittivat ongelmansa helpommin kuin pojat. Apua ongelmiin ei usein ollut saatavilla. (Emt., 380–382.)

Armstrongin artikkelin perusteella musiikkiteknologiassa voi tulkita olevan vallalla samankaltainen sukupuolittuneisuus kuin instrumenteilla. Tietokoneet eivät itsessään sisällä sukupuolittuneisuutta, mutta tietokoneita ja teknologiaa ympäröivä kulttuuri muodostaa erilaisia odotuksia naisten ja miesten tietokoneiden käyttöön sekä tietokoneisiin suhtautumiseen liittyen. Artikkelissa esitetään Murrayn väite siitä, että maskuliinisuus pyrkii näyttäytymään loogisena, puolueettomana ja järkevänä, minkä vuoksi teknologia on yksi olennaisimmista maskuliinisuuden rakentajista. (Armstrong 2008, 376–377.) Miesten teknologinen asiantuntijuus rakentuu, kun maskuliinisuus ja feminiinisyys nähdään vastakohtina ja tätä kautta miehet saavat enemmän valtaa teknologisten tilojen luomisessa. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että miehet ovat teknisesti taitavia, kun taas naisten teknologinen kyvyttömyys nähdään osana feminiinistä sukupuoli-identiteettiä, josta muodostuu samalla ennako-oletus. Musiikkiteknologiaa käytettäessä tulee olla tietoinen siihen liittyvistä käsityksistä, jotka vahvistavat sukupuolten välistä epätasa-arvoa. Maskuliinisuuden ja teknologian yhteyttä ei tule pitää itsestäänselvytenä, sillä naisten asema teknologian suhteen on rakentunut kulttuurissa ja historiassa, kun teknologia on nähty maskuliinisena. Esimerkiksi säveltämisessä käytetään nykyään paljon erilaisia digitaalisia ohjelmia, ja teknologiaan liitettävän maskuliinisuuden vuoksi naispuolinen säveltäjä automaattisesti haastaa perinteistä käsitystä feminiinisydestä. (Emt., 375–377.) Musiikkiteknologia ei itsessään ole ongelma, vaan ongelmallinen on kulttuuri, jossa sitä käytetään. (Emt., 383–384.)

Sukupuolittuneet käytännöt ja sukupuoliroolit ovat läsnä myös koulun juhlissa sekä juhlien musiikkiesityksissä, joista molemmat kuuluvat tavallisesti musiikinopettajan tehtäviin. Koulun juhlit ovat mahdollisuus sekä ylläpitää että rikkoa sukupuolten välisiä rajoituksia ja tapoja. Lehtosen haastattelututkimuksessa todetaan, että juhlisiin

liittyvät koulun omaksumat perinteet, mutta niissä kouluarjen rutiineja saatetaan myös kyseenalaistaa. Tutkimuksessa muutama miespuolinen vastaaja kertoo haastaneensa sukupuolittuneita tapoja esimerkiksi tanssimalla tai laulamalla korkealta juhlissa. Esitysten avulla voidaan parhaimmillaan herättää ajatuksia vallitsevista sukupuolinormeista ja kyseenalaistaa niitä. (Lehtonen 2003, 230–231.)

4.3 Musiikinopettajien sukupuolittuneet asenteet ja epätasa-arvoinen kohtelu

Musiikinopettajilla on usein sukupuolittuneita asenteita, jotka näkyvät heidän opetuksessaan eri tavoin. Pääkkölä ym. (2021) kyselytutkimuksessa esiin tulleet musiikinopettajien sukupuolittuneet asenteet ja epäasiallinen kohtelu eivät olleet yhteydessä opettajan omaan sukupuoleen, vaan ongelmat olivat rakenteellisia. Tutkimus kertoo, että opettajat ovat omaksuneet tietyt käsitykset esimerkiksi siitä, mitkä soittimet ovat tyttöjen ja mitkä poikien soittimia, eli he jatkavat jo aiemmin mainittua instrumenttien sukupuolittamista. Omalla toiminnallaan opettajat ohjaavat oppilaita kohti omia näkemyksiään. Tyttöjen ja poikien eriarvoisessa kohtelussa yleisin, tässäkin tutkielmassa jo esiin noussut ongelma on se, että kaikki eivät saa musiikintunneilla kokeilla ja soittaa haluamiansa soittimia. Tämä koskee erityisesti tyttöjä, kun taas ainakaan Pääkkölän ja muiden tutkimuksessa poikien vastauksista vastaavaa ei ilmennyt. Tämä kohtelu luo ulkopuolisuuden tunnetta ja mahdollisuuksien epätasa-arvoa. (Pääkkölä ym. 2021, 68–69.)

Musiikinopettajien suhdetta ja suhtautumista sukupuoleen musiikintuntien kontekstissa ovat tutkineet ainakin Roulston ja Misawa (2011). Heidän Yhdysvalloissa toteuttamassaan haastattelututkimuksessa selvisi, että haastateltujen opettajien mielipiteet siitä, kuinka olennainen sukupuoli on musiikinopetusta ajatellen vaihtelivat paljon. Miespuolisten opettajien rooli peruskoulussa nähdään erilaisena kuin naispuolisten opettajien ja opettajat käyttävät usein opetustapoja, jotka vahvistavat sukupuoliin liittyviä stereotyyppioita. (Roulston & Misawa 2011, 3.) Tutkimuksessa haastateltiin viittä naispuolista ja yhtä miespuolista musiikinopettajaa. Opettajat käyttivät puheessaan usein kieltä, joka asettaa feminiinisyyden ja maskuliinisuuden toistensa vastakohtiksi ja joka sopii miesten ja naisten stereotyyppisiin rooleihin. Jotkut liittivät oppilaiden sukupuolen näihin stereotyyppisiin rooleihin ja odotuksiin,

mutta osa piti sukupuolta näkymättömänä asiana, johon ei itse kiinnitä ollenkaan huomiota. Moni haastatelluista opettajista otti esille, kuinka musiikkiin liitettävä feminiinisyys vaikuttaa poikien kanssa työskentelyyn. Miespuolinen musiikinopettaja nosti esiin, kuinka miehenä feminiinisessä ympäristössä työskennellessä hän kohtaa usein epäilyjä ja vihjailuja siitä, että hänen täytyy olla homoseksuaali. Kolme vastaajista ei kiinnittänyt sukupuoleen juurikaan huomiota eikä ollut välttämättä edes ajatellut sukupuoliin liittyvää erottelua. Eräs heistä kommentoi, että miesten yliedustus yhtyeiden johtajina saattaa johtua aseman vaatimista esiintymisvaatimuksista, sillä aiemmin äitien ei ollut niin suositeltavaa olla töissä viikonloppuiltoina. Yksi naispuolisista musiikinopettajista kommentoi oman menestyksensä johtuvan siitä, että hän kykenee ottamaan haltuun maskuliinisia piirteitä, kuten kilpailullisuuden ja tunteettomuuden. (Roulston & Misawa 2011, 11–13.) Hyväksymällä sen, että sukupuoli on oleellinen asia myös musiikinopetuksessa eikä sitä kannata jättää huomioimatta, musiikinopettaja voi oppia paljon uutta siitä, miten maskuliinisuus ja feminiinisyys rakentuvat koulussa. Hän voi sitä kautta myös tutkia omia oletuksiaan liittyen musiikin opettamiseen ja oppimiseen. Tyttöjen ja poikien välillä ei ole löytynyt suuria eroja liittyen oppimiseen. Erot ja ongelmat muodostuvat siinä, miten feminiinisyttä ja maskuliinisuutta rakennetaan kouluissa. Tämä saattaa painostaa oppilaita ja opettajia tekemään sukupuolittuneita valintoja ja esittämään sellaisia identiteettejä, joiden he ajattelevat olevan hyväksytyjä koulussa. (Roulston & Misawa 2011, 18–19.) On huomioitava, että Roulstonin ja Misawan tutkimus on toteutettu Yhdysvalloissa, jossa sukupuoliroolit ja sukupuoliin liittyvät asenteet ovat erilaisia kuin suomalaisessa kulttuurissa, joten tutkimus ei välttämättä ole täysin yleistettävissä Suomessa tapahtuvaan musiikinopetukseen.

4.4 Musiikinopettajan rooli ja vaikutus sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisessa

Musiikinopettaja pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan monella tavalla siihen, miten sukupuoli- ja stereotyyppit näkyvät luokkahuoneessa ja rajoittavatko ne oppilaita. Jos opettaja ei ohjaa tilannetta oppitunnilla, sukupuolten välinen vastakkainasettelu ja polarisaatio saattaa jopa voimistua (Kuoppamäki 2015, 133). Almqvistin jo mainittu tutkimusartikkeli (2019), jonka tavoitteena on edistää opettajan mahdollisuuksia luoda tasa-arvoinen oppimisympäristö, käsittelee aihetta erityisesti

naispuolisten kitaristien näkökulmasta. Tuloksista nousi esiin kolme teemaa, jotka liittyvät opettajan didaktisiin valintoihin. Opettajan tulee olla tietoinen syistä, miksi tyttö on valinnut sähkökitaran soittimekseen, ymmärtää roolimallien puute, tyttöjen tavoite pärjätä ja olla parhaita sekä kokemus siitä, että tyttö tai nainen on kulttuurisesti vasta toinen sukupuoli, jos ajatellaan musiikkia. (Almqvist 2019, 376.) Almqvistin tutkimuksessa naispuoliset opettajat keskittyivät yhtyesoitossa usein enemmän perinteisiin soittimiin ja laulamiseen. Roolimallien puute vaikuttaa instrumentin valintaan ja opettajan tulee tiedostaa tämä. (Almqvist 2019, 377.)

Almqvist esittelee tutkimuksessaan neljä erilaista tapaa, joiden avulla opettaja voi mahdollistaa tasa-arvoiset mahdollisuudet jokaiselle oppilaalle. Ensimmäisenä opettajan tulee luoda turvallinen ympäristö ja tila, jossa virheille on tilaa ja kaikki oppilaat tulevat toistensa kanssa toimeen. Tutkimuksessa tytöt kokivat opettajansa asiantunteviksi ja turvallisiksi, mutta se ei kuitenkaan vienyt tyttöjen virheiden pelkoa eikä kriittisyyttä ja ankaruutta itseään kohtaan pois. Tähän auttoi ainoastaan se, että ryhmässä ei ollut ollenkaan poikia, mutta kuten Almqvist pohtii, se ei välttämättä ole paras toimintamalli. Toinen tapa opettajana lisätä tasa-arvoa on, että yhtyesoittamisessa ja yhteissoitossa opettajan täytyy huolehtia, että luokkahuone ei ole paikka, jossa oppilas saa ainoastaan esitellä omia musiikillisia taitojaan, vaan siellä opetellaan yhdessä toimimista ja muiden kuuntelua. Olennaista on yhteissoitto, ei yksin soittaminen. Jos opettaja huomaa, että vastuun jakaminen ja ryhmässä toimiminen eivät onnistu, hänen pitää puuttua asiaan. Opettajan läsnäolo sekä epätasa-arvon mahdollisuuksien huomioiminen ja tiedostaminen tekevät tilasta kaikille tasapuolisemman paikan ja luo myös tytöille olon, että heitä kohdellaan samalla tavalla kuin muitakin. (Emt., 380–381.) Kolmantena tapana toimii, että opettaja näyttää erilaisia tapoja olla muusikko, Almqvistin tutkimuksen tapauksessa kitaristi. Opettajan tulee huomioida sukupuoliin liittyvät roolit, jotta hän voi itse toimia stereotyyppisten näkemysten rikkojana. (Emt., 381.) Sitä kautta hän voi mahdollistaa monipuolisempaa musiikin harrastamista kaikille sukupuolille. Hänellä on vastuu näyttää, että myös tyttö voi soittaa sähkökitaraa tai poika poikkihuilua. Neljäntenä tärkeänä asiana Almqvistin tutkimuksessa nousi esiin oppilaiden kohtaaminen sekä heihin ja heidän musiikilliseen ilmaisuun ja tekemiseen reagoiminen ja vastaaminen. Kuten jo aiemmin kirjoitin, maskuliinisten ja feminiinisten ominaisuuksien omaksuminen aiheuttaa erilaista kohtelua ja käytöstä yksilöä ja oppilasta kohtaan. Opettajan on tärkeää huomioida tämä

ja miettiä, miten hän reagoi tyypilliseen maskuliiniseen ja tyypilliseen feminiiniseen käytökseen eri tilanteissa. Huomiota tulee kiinnittää jokaiseen, ei vaan niihin, jotka toimivat stereotyyppien mukaisesti. Naispuoliset bändisoitinten soittajat tulee huomioida ja heitä tulee arvostaa aivan samalla tavalla kuin miespuolisia soittajia. Almqvistin tutkimuksessa haastatellut nostivat esiin, että näin ei aina ole. Opettajan tulee antaa palautetta tasapuolisesti eri sukupuolille ja pyrkiä luomaan luokkaan ilmapiiri, jossa myös oppilaat kehuvat ja antavat palautetta toisilleen tasapuolisesti. Opettaja ei voi vaikuttaa täysin siihen, miten oppilaat kohtelevat toisiaan, mutta hän voi rohkaista tyttöjä, jotta nämä eivät olisi riippuvaisia siitä, miten miespuoliset oppilaat heitä kohtelevat ja reagoivat heihin. (Emt., 381–382.)

Almqvist käy läpi myös muutamia asioita, joilla opettaja voi konkreettisesti tehdä yhteysoittamisen opetustilanteista tasa-arvoisempia. Kaikilla soittajilla tulee olla tilaa ja mahdollisuuksia kasvaa. Ei ole tyttöjen tehtävä tehdä tilaa itse itselleen, vaan se on opettajan vastuulla. Tyttöjen pitää saada olla yhtä näkyvillä kuin poikien. Tähän vaikuttaa esimerkiksi palaute ja roolimallien tarjoaminen. Tehtäviä pitää jakaa tasaisesti kaikessa sekä luokassa että esityksissä. Sovitus, soolot ja erilaiset roolit yhteismusisoinnissa kuuluvat kaikille. Opettajan täytyy reflektoida omaa toimintaansa ja huomioida oma vaikutuksensa stereotyyppisten sukupuoliroolien ylläpitämisessä. Jos opettajat eivät ole tietoisia sukupuolten välisestä epätasa-arvosta ja siitä aiheutuvista ongelmista, ei mikään voi myöskään muuttua. (Almqvist 2019, 382–384.) Esimerkiksi Armstrongin tutkimushaastattelussa muutama miespuolinen opettaja oli kiinnittänyt huomiota siihen, että tytöt käyttävät erityisesti poikien läsnä ollessa tietokoneita vähemmän kuin pojat, mutta he ajattelivat tilanteen johtuvan ainoastaan tietokoneiden vähyydestä. He eivät miettineet, miten tyttöjä voisi kannustaa tietokoneiden käyttöön tai miten estää poikia omimasta tietokoneita. (Armstrong 2008, 380–382.) Almqvistin mainitsema tiedostamattomuus aiheutti siis sen, että ongelmiin ei puututtu. Opettajat toimivat oppilailleen roolimalleina ja oppilaisiin vaikuttavat sekä opettajan tietoiset että tiedostamattomat valinnat. Sukupuolen vaikutusten hyväksyminen ja huomaaminen eli tiedostaminen nousi esiin myös esimerkiksi Roulstonin ja Misawan tutkimuksessa. Tiedostamalla opettajien olisi mahdollista kohdata omat ennakkoluulonsa paremmin ja kehittää musiikinopetustaan. (Roulston & Misawa 2011, 18.) On tärkeää, että opettajat saisivat koulutusta sukupuoliin ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyen. (Almqvist 2019, 382–384.)

4.5 Sukupuolittuneet epäasiallisuudet ja epäasiallinen käytös

Tutkielmani pääasiallisena aiheena ei ole seksuaalinen häirintä tai muut aihepiiriin liittyvät epäasiallisuudet, mutta lähteisiin perehtyessäni huomasin, että aihe liittyy tähän tutkielmaan olennaisesti. Sukupuolten välinen epätasa-arvo ja erityisesti naisten huono tai ylipäätään erilainen kohtelu aiheuttaa monia kielteisiä asioita. Pahimmillaan se aiheuttaa seksuaalista häirintää ja väkivaltaa, joka näkyy myös tänä päivänä musiikin ammattilaisten kentällä. Koulutuksella ja kasvatuksella voidaan vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevien aikuisten maailma muodostuu ja millaisia heidän toimintaympäristönsä ovat.

Pääkkölän, Käpylän ja Peltolan (2021) jo mainittu kyselytutkimus käsittelee populaarimusiikin kentän sukupuolittuneita epäasiallisuuksia. Musiikin opetuksella ja koulutuksella vaikutetaan siihen, kuka päätyy musiikin ammattilaiseksi ja kenellä siihen on mahdollisuus. Tämä vaikuttaa pidemmällä aikavälillä myös siihen, millaista eri sukupuolten kohtelu ja millainen naisten asema on musiikin ammattikentällä. Osassa tilanteita epätasa-arvo on yksilötasolla, kuten esimerkiksi yksittäisen miespuolisen musiikinopettajan kohdellessa naispuolista opiskelijaa eri tavalla, mutta tämän lisäksi epätasa-arvoa aiheuttavat rakenteelliset tekijät. Tekijät ovat yhteydessä toisiinsa, sillä yksilön toiminta vahvistaa rakenteita ja rakenteet vahvistavat yksilöiden ajatusmalleja ja asenteita. Valtasuhteiden ylläpitämisen vuoksi rakenteelliset ongelmat toistuvat ja uusintuvat. (Pääkkölä ym. 2021, 65.)

Pääkkölän ja muiden tutkimusaineiston mukaan eniten epäasiallista käytöstä populaarimusiikkitoiminnassa esiintyy nimenomaan peruskoulun ja lukion musiikintunneilla sekä musiikkiopistoissa ja konservatorioissa (Pääkkölä ym. 2021, 70). Anna Bull (2021) käy tutkimuksessaan läpi Iso-Britannian korkeakouluissa ilmenevää seksuaalista häirintää ja hyväksikäyttöä ja erityisesti sitä, miksi naiset raportoivat tai eivät raportoi yliopistolle tai poliisille väärinkäytöksiä. Artikkelissa puhutaan lähinnä naisista seksuaalisen väärinkäytöksen uhreina. Iso-Britanniassa tehdyn kansallisen kyselytutkimuksen vastaajista 41 prosenttia kyselyyn vastanneista oli kokenut korkeakouluopinnoissaan seksuaalista käytöstä henkilökunnalta, mutta ainoastaan kymmenen prosenttia oli vienyt asian eteenpäin omalle instituutiolleen (Bull 2021, 49–50). Korkeakoulun henkilökunnan seksuaaliseen

väärinkäyttämiseen ei aina liity seksuaalista häirintää, vaikka kyseessä olisikin harmaa alue epätasaisen valtasuhteen ollessa kyseessä (Bull & Page 2021). Pääkkölä ja muiden artikkelissa muistutetaan, että viime vuosina musiikinopettajien epäasiallisesta käytöksestä on alettu puhua enemmän, joten joitain muutoksia on todennäköisesti tapahtunut tai tapahtumassa. Artikkelin on uusi, mutta kyselyn vastaajat ovat enimmäkseen aikuisia, joten kokemukset musiikintunneilta eivät täysin vastaa tämän hetken musiikinopetusta. (Pääkkölä ym. 2021, 70.)

Sukupuolittuneet valtasuhteet näkyvät myös klassisessa musiikissa. Bull (2016) käsittelee artikkelissaan sitä, miten sukupuolinormit vahvistuvat sukupuolittuneiden valtasuhteiden kautta. Hän tutkii asiaa nimenomaan klassisen musiikin, kapellimestarien ja keskiluokan kontekstissa. Nuoriso-orkestereissa nuoret soittajat näkevät kapellimestarin karismaattisena auktoriteettina. Bullin tutkimuksessa erityisesti naispuoliset soittajat peilasivat itseään kapellimestariin nähden epätäydellisinä ja kykenemättöminä saavuttamaan miespuolisen kapellimestarin auktoriteettiasemaa. Tämä rakentaa sukupuolten välistä epätasa-arvoa. (Bull 2016, 15–16.)

5 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä luvussa kokoan yhteen tutkielman päätulokset ja pohdin, mitä tutkielman tulokset tarkoittavat musiikkikasvatuksen alalla ja mitä musiikinopetuksessa pitäisi muuttua. Sen jälkeen esittelen tutkielman luotettavuuteen vaikuttaneita asioita ja pohdin luotettavuuden toteutumista. Tämän jälkeen esittelen vielä mahdollisia tulevia tutkimusaiheita.

5.1 Johtopäätökset

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, millä tavalla sukupuoli ja sukupuolten välinen eriarvoisuus vaikuttavat ja näkyvät musiikinopetuksessa. Tutkielma tarjoaakin kootusti tietoa siitä, kuinka musiikkikasvatus on usein sukupuolittunutta. Tutkielmassa olen selvittänyt sekä eriarvoisuuden syitä että seurauksia sekä opettajan mahdollisuuksia vaikuttaa eriarvoisuuden vähentämiseen.

Ennako-oletukseni tutkielmaa aloittaessani oli, että musiikinopetuksesta ja -tunneilta löytyy sukupuolten välistä epätasa-arvoa, ja tulokset vahvistavat ennako-oletukseni oikeaksi. Sukupuolia ei kohdella musiikinopetuksessa tasa-arvoisesti ja eri sukupuolilta odotetaan ja vaaditaan usein eri asioita. Eriarvoisuus näkyy musiikintunneilla monin eri tavoin. Instrumenttien sukupuolittaminen jatkuu edelleen, ja kuten Pääkkölän ja muiden (2021) kyselytutkimuksesta kävi ilmi, osa opettajista ei kyselyyn vastanneiden mukaan ole halunnut antaa tiettyjä soittimia tytöille soitettaviksi. Paikoitellen myös esimerkiksi musiikin tuottamisen nähdään kuuluvan ainoastaan pojille. Tällainen jaottelu ja rajaaminen pitävät yllä ajatusta instrumenttien kuulumisesta tietylle sukupuolelle ja vaikeuttavat entisestään ajatusmallista eroon pääsemistä. Sukupuolittuneet soitinjalot ovat siis yhä näkyvissä, mutta niitä pyritään myös rikkomaan ja uusintamaan. Sukupuolittuneet käytännöt rajaavat sekä tytöt että pojat ahtaisiin lokeroihin, jotka vähentävät mahdollisuuksia osallistua musiikilliseen toimintaan. Pojille annetaan enemmän tilaa käyttää ääntä, mikä näkyy poikien häiriökäyttäytymisenä ja tyttöjen sivuun jäämisinä. Pojat eivät koulumaailmassa usein kuuntele, mitä tytöillä on sanottavaa ja keskeyttävät heitä. Ongelmia aiheutuu myös pojille, sillä ahtaat roolit saattavat esimerkiksi poistaa heiltä mahdollisuuden pyytää apua ja osoittaa osaamattomuuttaan. Tytöt puolestaan joutuvat omaksumaan niin

sanotun hyvän oppilaan roolin. Nämä roolit eivät kuulu ainoastaan musiikintunneille, vaan ne vaikuttavat kasvatuskulttuurissamme kaikkialla.

Vaikka sukupuolten välinen eriarvoisuus aiheuttaa negatiivisia seurauksia kaikille sukupuolille, korostuivat tuloksissa erityisesti tyttöjä ja naisia koskevat vaikutukset. Tytöt nähdään musiikissa jollain tavalla vähemmän ammattimaisina, ja kuten Almqvistin tutkimuksesta (2019) kävi ilmi, heidät nähdään vasta musiikin toisena sukupuolena. Musiikin ammattiopinnoista ja -kentältä löytyy erityisesti naisiin kohdistuvaa seksuaalista häirintää ja epäasiallista käytöstä. Tyttöihin ja naisiin kohdistuvaa vähättelyä esiintyy peruskoulusta musiikin ammattikentälle saakka. Jos koulussa tytöille annetaan vähemmän mahdollisuuksia ja pojat saavat viedä häiriökäyttäytymisellään suurimman osan tilasta, on ymmärrettävää, että nämä opitut käyttäytymismallit siirtyvät myös aikuisten ja ammattilaisten musiikkimaailmaan. Sukupuolten välinen epätasa-arvo on yleensä rakenteellista ja uusiutuu helpommin kuin muuttuu. Valtasuhteet vahvistavat eriarvoisuutta ja siksi olisikin tärkeää, että myös musiikkimaailman kaikilla osa-alueilla valta-asemissa olisi tasaisesti kaikkia sukupuolia.

Tutkielmani tuloksista käy ilmi, että ammattikuntana opettajat eivät ole vielä tarpeeksi tietoisia sukupuoliin liittyvistä epätasa-arvoa aiheuttavista tekijöistä. Opettaja on oppilaisiin nähden valta-asemassa, jolloin hänellä on mahdollisuus vaikuttaa sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumiseen omassa musiikinopetuksessaan. Sukupuolten välinen eriarvoisuus musiikinopetuksessa ja kasvatuksessa yleisesti on usein rakenteellista, mutta kuten Pääkkölän ja muiden (2021) tutkimuksessakin todetaan, yksilön toiminta vaikuttaa rakenteisiin. Musiikinopettaja siis pystyy rakenteiden vastaisella toiminnalla heikentämään näitä haitallisia rakenteita. Tällöin lapset ja nuoret saavat uusia, tasa-arvoon pyrkiviä malleja ja asenteita, joiden avulla koko musiikkikasvatus ja -kenttä muuttuu vähitellen tasa-arvoisemmaksi. Onkin ehdottoman tärkeää, että musiikinopettajat tiedostaisivat sukupuolten välisen eriarvoisuuden ja sen vaikutukset omassa opetuksessa sekä ymmärtäisivät asian merkityksen. Ainoastaan silloin muutos on mahdollista.

5.2 Pohdinta

Tulosten perusteella on selvää, että tasa-arvo ei ole musiikkikasvatuksen osalta vielä valmis. Kuten jo edellä olen maininnut, ensimmäinen askel tasa-arvoisempaan musiikkikasvatukseen siirtymisessä on ongelmien tiedostaminen. Osa ongelmista, kuten sukupuolesta johtuva häirintä, on näkyvillä olevia ja niistä puhutaan jo paljon. Osa taas on selkeitä ja luokkahuoneessa huomattavia, mutta niiden muuttaminen on kiinni opettajan omista käsityksistä ja asenteista. Tästä esimerkkinä toimii esimerkiksi musiikintunneilla esiintyvä opettajasta lähtöisin oleva instrumenttien sukupuolittaminen. Loput ongelmista on vaikeita huomata, tunnistaa ja sanoittaa, mikä tarkoittaa sitä, että niihin on myös vaikeaa puuttua ja vaikuttaa. Näihin ongelmiin kuuluvat esimerkiksi sukupuolittuneet käytännöt, jotka vaikuttavat sekä tyttöjen että poikien osallistumismahdollisuuksiin, oppimiseen ja käyttäytymiseen musiikintunneilla ja musiikkiharrastuksissa. Häirintä ja epäasiallinen käytös voivat kuulua näistä kategorioista jokaiseen tilanteesta riippuen. Yksittäinen opettaja voi vaikuttaa asioihin, mutta hän ei voi muuttaa koko ympäröivää kulttuuria, joka luo tyttöjen ja poikien ahtaat sukupuoliroolit. Tiukat sukupuoliroolit sekä eriarvoistava kohtelu rajaavat musiikillisen toiminnan vain tiettyjen ihmisten toiminnaksi. On tärkeää miettiä, kenet suljetaan ulos ja miksi. Tavoitteena tulisi olla se, että kaikki voivat osallistua yhtäläisesti musiikin tekemiseen, mutta niin kauan kuin epätasa-arvoisia sukupuolittuneita käytäntöjä löytyy opetuksesta ja muualta musiikkimaailmasta, on erikseen luotava mahdollisuuksia niille, jotka ovat epätasa-arvoisten asenteiden ja toimintojen kohteita. Esimerkiksi miesvaltaisilla musiikkialoilla, voi olla hyödyllistä järjestää naisille tai muille kuin miehille suunnattua opetusta ja toimintaa.

Kuten tässä tutkielmassa on jo moneen kertaan sanottu, kasvatuksella on tärkeä rooli muutoksen aikaansaamisessa. Tulevien musiikkikasvattajien koulutuksessa pitäisi entistä paremmin alkaa huomioida sukupuolten välisestä eriarvoisuudesta aiheutuvat ongelmat sekä opettaa, miten edistää tasa-arvoa ja huomioida esimerkiksi sukupuolen moninaisuus. Monissa käyttämissäni tutkimusjulkaisuissa sukupuolta ei nähty vain biologisena vaan huomioitiin sosiaalisen sukupuolen ja sukupuolen esittämisen näkökulmat. Tätä voidaan pitää edistysaskeleena, sillä sukupuolesta johtuva eriarvoisuus johtuu harvoin nimenomaan biologisesta sukupuolesta. Aineistossa puhuttiin kuitenkin yleensä vain tytöistä ja pojista, minkä vuoksi sama toistuu tässäkin

tutkielmassa. Sukupuolen ymmärtäminen ei-binäärisenä ilmiönä voisi auttaa sukupuolittuneiden ajatusmallien ja käytäntöjen rikkomisessa. Tarve jakaa oppilaat tyttöihin ja poikiin vaikuttaa siihen, mitä tietyiltä oppilailta odotetaan. Feminiiniset piirteet nähdään usein negatiivisina, kun taas maskuliiniset piirteet ovat positiivisia ja tavoiteltavia. Uskon, että tiukan sukupuoli-eroituksen vähentyminen voisi vähitellen vaikuttaa myös siihen, miten erilaisia sukupuoliin liitettäviä piirteitä arvotetaan. On tärkeää sanoittaa näitä asioita tuleville ja nykyisille musiikinopettajalle, jotta he voivat havaita myös oman opetuksensa ennakkoluulot.

Muutosten tapahtuminen koskien sukupuolten välistä tasa-arvoa on jostain syystä käynyt todella hitaasti. Aineistona käyttämäni Lehtosen (2003) tutkimus koskien koulujen juhlia on jo lähes kaksikymmentä vuotta vanha, mutta siinä esiin nousseet tavat haastaa sukupuolinormeja kuulostavat tänäkin päivänä osittain relevanteilta, toki koulusta ja esimerkiksi paikkakunnasta riippuen. Tämä on mielestäni huolestuttava huomio sukupuolten välisen tasa-arvon edistymisestä. Miksi muutokset tapahtuvat niin hitaasti, ja millä tavoin muutosten tapahtumista olisi mahdollista edistää? Nämä kysymykset osoittavat, että aihe on tärkeä tutkimusten kohde myös jatkossa.

5.2.1 Luotettavuustarkastelu

Sukupuolten välinen eriarvoisuus on aihe, jota tutkitaan monilla eri aloilla nykyään paljon. Tietoa tulee jatkuvasti lisää, minkä vuoksi osa tiedosta myös vanhenee nopeasti. Tutkielmassani olen pyrkinyt käyttämään mahdollisimman uusia tutkimuksia, mutta olen tietoinen siitä, että asiat ovat sukupuolten välisen tasa-arvon osalta saattaneet muuttua jonkin verran jo muutaman viimeisen vuoden aikana. Vaikka lähteenä käyttämäni tutkimus olisi ilmestynyt viime vuonna (2021), ovat siihen liittyvät haastattelut tai muu aineiston kerääminen tapahtunut todennäköisesti jo paljon aikaisemmin. Uudetkin tutkimukset kuvaavat siis väistämättä muutaman vuoden takaista tilannetta. Tästä syystä tutkielmani ei kuvaa täysin musiikkikasvatuksen sukupuolten välisen eriarvoisuuden tämänhetkistä tilaa.

Useat tulosluvussa käyttämäni lähteet ovat tapaustutkimuksia. Tapaustutkimuksen avulla tutkitaan vain muutamaa kohdetta tai tiettyä ilmiötä tarkalla rajauksella. Tapaustutkimus tarjoaa tarkkaa tietoa tutkimastaan tapauksesta, mutta sitä ei ole mahdollista yleistää koskemaan suurempaa joukkoa. (Tapaustutkimus, Jyväskylän

yliopiston Koppa.) Tämän vuoksi kirjallisuuskatsaukseni perusteella ei voida tehdä kaikkien tulosten osalta suuria yleistyksiä tai vetää ehdottomia johtopäätöksiä musiikkikasvatuksen sukupuolittuneisuudesta. Olen kuitenkin pyrkinyt lähteissäni monipuolisuuteen, jotta tutkielmani ei perustuisi ainoastaan tapaustutkimuksiin.

Tutkimusprosessi on ollut minulle mielekäs ja tutkielman tekeminen on tuntunut hyödylliseltä. Olin kiinnittänyt sukupuolten erilaiseen kohteluun huomiota seurattessani opetusta ja sijaistaessani muutamissa kouluissa, ja sitä kautta aiheen valitseminen tuntui helpolta ja luonnolliselta. Kesti kuitenkin kauan, ennen kuin tutkielman teko lähti etenemään sujuvasti. Aineistolähteiden etsiminen oli aluksi haastavaa, sillä aiheeni oli alkuvaiheessa todella laaja. Kun sopivia lähteitä alkoi löytyä eri tavoilla, esiin alkoi vähitellen nousta toistuvia teemoja ja aihepiirejä. Tämän jälkeen aineiston löytyminen helpottui ja tutkielmani kannalta hyviä lähteitä löytyi paljon. Tämä kaikki auttoi muodostamaan selkeän ja yhtenäisen kuvan tutkielmastani ja pystyin jaottelemaan tulokset loogisiin alalukuihin.

Aineiston etsimisessä haastavaa oli lopullisten valintojen tekeminen koskien sitä, mitkä artikkelit, tutkimukset ja aiheet mahtuvat tutkielmaani ja millä perusteella voin rajauksia tehdä. Pidin tietoisesti mielessä omat ennakko-oletukseni ja näkökulmani, jotta en valitsisi ainoastaan niitä tukevia lähteitä. Moni mielenkiintoinen tutkimusartikkeli jäi tutkielmani ulkopuolelle. Näihin valintoihin vaikuttivat ensisijaisesti esimerkiksi tutkimuksen maantieteellinen konteksti, tekovuosi tai tutkimuksen vähäinen yhteys musiikin opettamiseen. Oma tietämykseni muiden maiden musiikinopettamisen tavoista on suhteellisen vähäistä ja siitä syystä pyrin keskittymään tutkimuksiin, jotka voi mahdollisimman hyvin liittää myös suomalaiseen opetuskulttuuriin ja -tapoihin. Suurin osa lähteistäni ovat kriittisiä koskien sukupuolten välistä tasa-arvoa, minkä vuoksi tuloksissa korostuvat erityisesti epätasa-arvoon liittyvät asiat. Tämän vuoksi jo hyvällä mallilla olevat asiat jäävät vähemmälle huomiolle siitä huolimatta, että niitäkin on varmasti paljon. Tämä on tärkeää huomioida, vaikka kriittinen näkökulma onkin perusteltu. Tutkielmani tarkoitus on luoda katsaus musiikinopetuksesta tällä hetkellä löytyvään sukupuolten väliseen eriarvoisuuteen, jotta tilannetta voidaan muuttaa. Tämä onnistuu parhaiten kriittisen näkökulman avulla.

Olen pyrkinyt tutkielmassani objektiivisuuteen, vaikka aihe tuntuu myös henkilökohtaiselta. Minulla oli vahvat ennako-oletukset, mutta pystyin mielestäni huomioimaan ne hyvin. Tämän ansiosta ne eivät vaikuttaneet tulosten muodostumiseen. On kuitenkin mahdollista, että omat ajattelumallini ja arvoni vaikuttavat tutkielmassa jollain tavalla.

5.2.2 Tulevia tutkimusaiheita

Musiikkikasvatuksen kentällä tehtyjen sukupuolten väliseen eriarvoisuuteen tai tasa-arvoon yleisesti keskittyvien tutkimusten määrä on varmasti tulevina vuosina kasvussa. Olen kiinnostunut näkemään tutkimuksia, jotka tutkivat tarkemmin tässäkin tutkielmassa esiin tulleita ongelmia ja epäkohtia. Opettajan vaikutusmahdollisuuksien tutkiminen on tärkeää, sillä sen avulla on mahdollista löytää konkreettisia keinoja vaikuttaa. Myös musiikintuntien erilaisten sukupuolittuneiden käytäntöjen tutkiminen olisi todella mielenkiintoista ja hyödyllistä, sillä ne eivät ole aina niin näkyviä epäkohtia. Molempia edeltäviä aiheita sivuaa opettajien tiedostettujen ja tiedostamattomien ennakkoluulojen tutkiminen. Musiikinopettajilla on ennakkoluuloja ja asenteita, jotka vaikuttavat heidän opetukseensa. Olisi kiinnostavaa tutkia, kuinka suuri osa niistä on tiedostettuja ja kuinka suuri osa ei sekä millä tavoin nämä ennakkoluulot vaikuttavat opetukseen. Yksi mahdollinen tutkimusaihe olisi tutkia musiikinopettajien näkemyksiä sukupuolesta sekä oppilaiden että heidän itsensä kohdalla ja sukupuolen vaikutuksista musiikinopetuksen tai opettajuuteen.

Jatkotutkimusaiheita voisi pohtia intersektionaalisen feminismin keinoin. Opettajien ennakkoluulojen tutkimisen ei tarvitsisi rajoittua ainoastaan sukupuoleen liittyviin tai sukupuolittuneisiin ennakkoluuloihin, vaan selvitettäväksi voisi intersektionaalisuuden mukaisesti ottaa myös muihin vähemmistöidentiteetteihin, kuten kansallisuuteen, etnisyyteen tai seksuaalisuuteen liittyviä ennakkoluuloja. Nykyajan feministisessä tutkimuksessa on tärkeää siirtyä pelkistä sukupuolista kaikkiin yhteiskunnallisiin valtarakenteisiin ja niiden vaikutukseen eri ihmisten asemaan. Muutamissa aineistolähteissäni sivuttiin esimerkiksi luokkataustan ja ihonvärin vaikutuksia siihen, saako oppilas tasa-arvoista opetusta. Olisi tärkeää tutkia, mitkä kaikki asiat vaikuttavat tasa-arvon toteutumiseen musiikinopetuksessa ja millä tavoin. Lopullisena tavoitteena on tasa-arvoinen musiikkikasvatus jokaiselle, ja tämän

tavoitteen saavuttamisessa sukupuolten välinen epätasa-arvo on yksi osittain yhteenkietoutuneista haasteista.

Lähteet

- Abeles, H. 2009. Are Musical Instrument Gender Associations Changing? *Journal of Research in Music Education*, 57, 2, 127–139.
- Abramo, J. M. 2011. Gender Differences of Popular Music Production in Secondary Schools. *Journal of research in music education* 59, 1, 21–43.
- Almqvist, C. F. 2019. Towards offering equal learning opportunities for female students in popular music ensemble education: relate, respond, and re-do. *Music Education Research* 21, 4, 371–386.
- Armstrong, V. 2008. Hard bargaining on the hard drive: gender bias in the music technology classroom. *Gender and Education* 20, 4, 375–386.
- Bull, A. 2021. Catalysts and rationales for reporting staff sexual misconduct to UK higher education institutions. *Journal of Gender Based Violence* 6, 1, 45–60.
- Bull, A. & Page, T. 2021. Students' accounts of grooming and boundary-blurring behaviours by academic staff in UK higher education. *Gender and Education* 33, 8, 1057–1072. Ennakkojulkaistu versio.
- Bull, A. 2016. Gendering the middle classes: the construction of conductors' authority in youth classical music groups. *The Sociological Review* 64, 4, 855–871.
- Butler, J. 2008 [1990]. *Hankala sukupuoli*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Cooper, P. K. & Burns, C. 2019. Effects of stereotype content priming on fourth and fifth grade students' gender-instrument associations and future role choice. *Psychology of Music*, 49, 2, 246–256.
- Cor, D. N. & Chan, C. D. 2017. *Intersectional Feminism and LGBTIQQA+ Psychology: Understanding Our Present by Exploring Our Past*. Teoksessa Richard Ruth ja Erik Santacruz (toim.) *LGBT Psychology and Mental Health. Emerging Research and Advances*. Santa Barbara, Kalifornia: ABC-CLIO, LLC, 109–132.
- Culley, M. & Portuges, C. (toim.) 2013 [1985]. *Gendered subjects: the dynamics of feminist teaching*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Delzell, J. K. & Leppla, D. A. 1992. Gender Association of Musical Instruments and Preferences of Fourth-Grade Students for Selected Instruments. *Journal of research in music education*, 40, 2, 93–103.
- Driessen, G. 2009. *Teacher's Sex and Student's Achievement, Attitudes and Behavior: Negative Effects of the Feminization of Primary Education?*. Teoksessa Zachary

- D. Buchholz ja Samantha K. Boyce (toim.) *Maculinity: gender roles, characteristics and coping*. New York: Nova Science Publishers, Inc, 27–68.
- Gaunt, H. & Treacy, D. S. 2019. Ensemble practices in the arts: A reflective matrix to enhance team work and collaborative learning in higher education. *Arts and humanities in higher education*, 19, 4, 419–444.
- Gines, K. T. 2011. Black feminism and intersectional analyses: a defence of intersectionality. *Philosophy Today*, 55, 275–284.
- Gordon, T & Lahelma, E. 1995. *Koulutus ja sukupuoli*. Teoksessa Tuomas Takala (toim.) *Kasvatustieteologia*. Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Hargreaves, D. J., Comber, C. & Colley, A. 1995. Effects of Age, Gender, and Training on Musical Preferences of British Secondary School Students. *Journal of Research in Music Education*, 43, 4, 242–250.
- Juhila, K. *Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet*. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.
- Saatavilla <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>, luettu 4.4.2022.
- Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M. & Kajander, V. 2015. *Tasa-arvotyö on taitolaji*. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Saatavilla https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/173318_tasa_arvotyö_on_taitolaji_0.pdf, luettu 2.6.2022.
- Kaukoranta, S. 2021. *Tasa-arvo tavaksi: musiikkikasvattajan työkaluja sukupuolten välisen rakenteellisen epätasa-arvon kohtaamiseen ja purkamiseen*. Kandidaatintutkielma. Taideyliopiston Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatus.
- Koppa.jyu.fi 2015. *Tapaustutkimus*. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimustutkimusst/tapaustutkimus>, luettu 31.5.2022.
- Koskela, M. 2011. *Aktiivista toimintaa ja näkymättömiä rajoja: sukupuolet musiikkiluokan käyttäjinä*. Maisterintutkielma. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen osasto.

- Kuoppamäki, A. 2015. Gender Lessons. Girls and boys negotiating learning community in Basics of Music. Väitöskirja. Taideyliopiston Sibelius-Akatemia: Studia Musica 63.
- Lahelma, E. 2011. Gender Awareness in Finnish Teacher Education: an Impossible Mission? *Education Inquiry* 2, 2, 263-276.
- Liljeström, M. 2004. Feministinen metodologia – mitä se on? Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta.* Tampere: Vastapaino, 9–22.
- Lykke, N. 2010. *Feminist Studies. A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing.* New York: Taylor & Francis.
- Mikkola, M. 2022 [2008]. *Feminist Perspectives on Sex and Gender.* Teoksessa Edward N. Zalta (toim.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy.* Stanfordin yliopisto: Metaphysics Research Lab.
- Pääkkölä, A.-E., Käpylä, T., & Peltola, H.-R. 2021. Populaarimusiikkitoiminnassa koettu sukupuolittunut epäasiallisuus. *Musiikki* 51, 2, 55–82.
- Raatikainen, T. 2014. *Instrumenttivalintojen syyt ja seuraukset puhallinsoittajilla.* Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos, musiikkikasvatus.
- Rajakangas, E. 2020. *To play, sillä kaikki on leikkiä.* Kandidaatintutkielma. Taideyliopiston Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatus.
- Roulston, K. & Misawa, M. 2011. Music teachers' constructions of gender in elementary education. *Music Education Research* 13, 1, 3–28.
- Saarikoski, S. 2020. Nöyryytyksen kulttuuri elää klassisen musiikin piireissä: ”Pilasit kaiken – Kannattais käydä vähemmän jääkaapilla ja keskittyä soittamiseen”. *Image-lehti.* Viitattu 30.3.2022. <https://www.apu.fi/artikkelit/noyryytyksen-kulttuuri-klassisessa-musiikissa-pilasit-kaiken>
- Salervo, E. 2021. *Sukupuolittuneet soitinmieltymykset Suomessa. Kyselytutkimus Meilahden ala-asteen koulussa. Pro gradu -tutkielma.* Helsingin yliopisto. Taiteiden tutkimuksen maisteriohjelma, musiikkitiede.
- Salminen, A. 2011. *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin.* Vaasan yliopisto.
- seta.fi. 2021. *Sukupuolen moninaisuus.* Saatavilla <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>, luettu 9.2.2022.
- Seye, E. 2018. *Tutkimus seksuaalisesta häirinnästä musiikkialalla.* Suomen Muusikkojen Liitto ry. Saatavilla <https://www.muusikkojenliitto.fi/wp->

content/uploads/2018/08/Seksuaalinenhairinta_tutkimusraportti.pdf, luettu 30.3.2022.

Stronsick, L. M., Tuft, S. E., Incera, S. & McLennan, C. T. 2018. Masculine harps and feminine horns: Timbre and pitch level influence gender ratings of musical instruments. *Psychology of Music* 46, 6, 896–912.

TENK 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavilla https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf, luettu 13.1.2022.

Trollinger, L. M. 2021. Sex/Gender Research in Music Education: A Review. *Visions of Research in Music Education* 16, 5, 22–39.

Vedenpää, V. 2020. Seksuaalinen häirintä rehottaa Sibelius-Akatemiassa – opinahjo on käsitellyt parina vuonna seitsemän opettajan tapaukset, yksi johti potkuihin. Yle Uutiset 15.10.2020. Viitattu 30.3.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-11594179>

Vedenpää, V. 2021. Äkäinen Punkstoo avasi musiikkialan silmät häirinnälle – mutta onko kohu oikeasti muuttanut mitään? Asiantuntijat kertovat. Yle Uutiset 15.9.2021. Viitattu 30.3.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12099335>